

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:49
sssjournal.com

pp.6400-6408
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 03/10/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 16/11/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 16.11.2019

OSMANLI'DA İNŞAAT İŞLERİYLE UĞRAŞAN ESNAFIN ÖZELLİKLERİ; XVIII. YÜZYILDA KONYA İLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

CHARACTERISTICS OF TRADESMEN ENGAGED IN CONSTRUCTION WORKS IN THE OTTOMAN EMPIRE; SOME DETERMINATIONS ABOUT KONYA IN THE EIGHTEENTH CENTURY

Dr. Zafer YILDIRIM

Necmettin Erbakan Üniversitesi, A.Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, zaferyildirim1299@hotmail.com, Konya/ Türkiye

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1929>

Reference : Yıldırım, Z. (2019). "Osmanlı'da İnşaat İşleriyle Uğraşan Esnafın Özellikleri; XVIII. Yüzyılda Konya İle İlgili Bazı Tespitler", International Social Sciences Studies Journal, 5(49): 6400-6408.

ÖZ

İnşaat işleri insanların hayatında önemli bir yer tutar. Barınma ihtiyacının ortaya çıkması ve insanların kaliteli binalar üretmeye çalışması bu işlerde uzmanlaşmayı zaruri hale getirmiştir. Bu uzmanlaşmanın görüldüğü devletlerden biri de Osmanlı Devleti'dir. Geniş topraklarda hüküm süren Osmanlı Devleti'nin büyümesiyle birlikte bina yapımı ve onarımı gibi hizmetler de artmaya başlamış, zamanla bu hizmetleri gören uzman bir tabaka ortaya çıkmıştır. Gerek devletin merkezinde gerekse taşrada teşkilatlı bir yapıya sahip esnaf grupları, inşaat işlerini yürütmeye devam etmiştir. Hassa Mimarlar Ocağı bu teşkilatın en üstündeki birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşradaki mimarların ve diğer yapı ustalarının çalışma düzeni ve idarecilerinin görevlendirmelerinde en önemli rol mimarbaşı başkanlığındaki Hassa Mimarlar Ocağı'na düşüyordu. Ülkenin genelinde bu işlerle ilgilenen, mimar, neccar, benna, demirci gibi esnaf grupları teşkilat nizamına uygun şekilde hizmet veriyordu.

Kadim bir Osmanlı şehri olan Konya'da, XVIII. yüzyılda, mimarların ve inşaat işleriyle uğraşan diğer esnaf gruplarının yoğun bir şekilde çalıştıkları görülmektedir. Özellikle mescid, medrese ve cami gibi bazı binaların tamiri bu dönemde sıkça karşılaşılan durumlardandır. Tamir işlerinde önce bir heyetle keşif yapılarak masraflar tespit edilmiş, daha sonra görevlendirilen ustalar bu keşfe uygun olarak hizmeti gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmada öncelikle Osmanlı Devleti bünyesinde inşaat hizmetlerinin işleyişi ele alınacak ve bu alanda görev yapan esnaf gruplarının teşkilat yapısına değinilecektir. Daha sonra ise Konya şehrinde XVIII. yüzyılda bu hizmetlerin nasıl verildiğiyle ilgili belgelere dayalı olarak tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, inşaat, esnaf, Konya

ABSTRACT

Construction works have an important place in people's lives. The need for shelter and the efforts of people to produce quality buildings made it necessary to specialize in these works. One of the states where this specialization is seen is the Ottoman State. With the growth of the Ottoman Empire, which reigned in large lands, services such as building construction and repair started to increase. Over time, an expert layer that has seen these services has emerged. Tradesmen groups with an organized structure both in the center of the state and in the provinces continued to carry out the construction works. Hassa Mimarlar Ocağı is the top unit of this organization. The most important role in the commissioning of the working order and the administrators of the provincial architects and other tradesmen was the responsibility of the Hassa Mimarlar Ocağı under the leadership of the mimarbaşı. Tradesmen groups such as architects, neccar, benna, blacksmiths, who were interested in these works throughout the country, served in accordance with the organizational regulations.

An ancient Ottoman city in Konya, architects and other trades groups engaged in construction work is seen to work intensively in eighteenth century. In particular, the repair of some buildings such as masjid, madrasah and mosque are common in this period. In the repair works, the expenses were determined by a delegation first and then the craftsmen assigned were performing the service in accordance with this discovery.

In this study, first of all, the functioning of construction services within the Ottoman Empire will be discussed and the organizational structure of the artisans working in this field will be discussed. Then, based on the documents about how these services were provided in the eighteenth century in Konya, the determinations will be made.

Keywords: Ottoman, construction, tradesmen, Konya

1. GİRİŞ

İnsanların yerleşik hayata geçmeleriyle birlikte inşa ve imar faaliyetleri başlamış, sonraki dönemlerde bu faaliyetler sürekli bir değişim ve gelişim göstermiştir. Bu durum Anadolu'dan başlayarak birçok bölgeye hâkim olan Osmanlı Devleti'nde de doğal olarak yaşanmıştır. Beylikten devlete geçiş sürecini atlatan Osmanlılar bir yandan sınırlarını genişletirken, bir yandan da bu toprakların imarına girişmiş ve devlet eliyle yeni binalar inşa edilmeye başlanmıştır. Devletin kuruluşundan ve hızla artan fetihlerinden sonra özellikle Bursa ve Edirne'de sürdürülen yoğun inşa ve imar faaliyetleri, Hassa Mimarlar Ocağı adı altında bir merkezin saray bünyesinde kurulmuş olabileceğini göstermektedir. Sultan II. Bayezid dönemine ait belgelerde bu merkezin zikredilmesi, kuruluşunun daha önce tamamlanmış olduğunu doğrulamaktadır. Nitekim Fâtih Sultan Mehmed devrinin yapıları, derme çatma bir kuruluş ya da toplama mimarların değil, durumu ve konumu nizama bağlanmış bir ocağın eseri olarak ortaya çıkmaktadır. Fâtih Camii ve Külliyesi'nin yapılış tarzı bunun kanıtları olarak karşımızda durmaktadır¹. Aslında daha Osman Gazi zamanında, Karahisar'da yapılan cami inşaatından beri devlet hizmetinde mimar ve ustaların istihdam edildiği şüphesizdir. Ancak eldeki bilgiler, XIV. yüzyılda hatta XV. yüzyılın ilk yarısında inşaat işlerine bakan hususî bir teşkilatın var olduğunu söyleyebilmek için yeterli değildir².

Osmanlı'da kurulan yeni düzen sonucunda, fethedilen yerlerdeki ihtiyaçlara yönelik olarak her çeşit binayı yapmak, askerî nitelikli binalar kurmak ve bütün Türk devletlerinde olduğu gibi hükümetin merkezindeki imar ve inşa faaliyetleri ile aynı zamanda bunlar dışında kalan sanatsal faaliyetleri yürütmek üzere Hassa Mimarlık Teşkilatı kurulmuştur. Yapılan araştırmalara göre Hassa Mimarlar Teşkilatı ve çalışanlarının isimlerine kaynaklarda XV. yüzyılın sonlarına doğru rastlanmakta ve özellikle Fatih Sultan Mehmet döneminde hassa mimarlarının saray içerisinde bir teşkilat oluşturacak biçimde düzene bağlanmış olması muhtemel görülmektedir³.

2. OSMANLI'DA İNŞAAT İŞLERİYLE UĞRAŞAN ESNAFIN ÖZELLİKLERİ

Genel olarak “esnâf-ı mi'mâr” olarak isimlendirilen inşaat esnafı, yapı işlerinde görev alan duvarcılar, ahşap ustaları, taş yontucuları ya da horasancılardan oluşmaktaydı. Bununla birlikte inşaatla ilgili diğer malzeme ve tekniklerin ustaları ise “mimara tâbi ehl-i hiref” olarak tanımlanırdı. Zamanla taşra kesiminde, devletin belirlediği ilke ve esaslara sıkı sıkıya bağlı çalışan önemli bir kadro ortaya çıkmıştır. Belgelerde sıkça görülen “mimarlık ilminde mahir” tabiri, Osmanlı'da gelişmiş bir mimarlık örgütünün bulunduğu izlenimini vermektedir. Şehir mimarları diye isimlendirilebilecek olan bu kesim, meslek örgütü dışından veya iyi yetişmemiş elemanlara karşı standart kalite ve ölçütleri ön planda tutmaya gayret etmekteydi. Merkezî mimarlar ocağının başkentte bulunduğu belli ise de ne zaman şekillendiği tam olarak bilinmemektedir⁴.

İnşaat esnafının tanımı ve ihtivası değişik şekillerde karşımıza çıkar. Yukarıda da belirtildiği üzere inşaat esnafına Osmanlılar daha ziyade “esnaf-ı mi'mar” adı veriyorlardı. İstanbul'da ise “neccarân ve buna tabi ehl-i hiref” ifadesi kullanılıyordu. Bazı inşaat esnafı grupları için aynı ismin kullanılmadığı, değişik şekilde ifade edildiği görülmektedir. 1715'te (h. 1128) tamir için İstanbul'dan gönderilen esnafın ihtisası daha ayrıntılı olarak; neccâr, duvarcı, lağımçı, kireç yakıcı, sıvacı, taş yontucuyân, kaldırımcı, tezgaç-ı demirciyân, taş kırıcı, demirci, küfegici, camcı, nakkaş, su-yolcu, bıçkıcı, burgucu şeklinde belirtilmiştir⁵.

Osmanlı belgelerinde yapı ve inşaat ile ilgili terminoloji Ortaçağ'ın diğer İslâm ülkelerine göre farklı tanımları içermektedir. Kaynaklarda zaman zaman karşılaşılan “bennâ” kavramı daha çok yapı işinde çalışan duvarcılara verilen isimdir. Bu tabirle kullanıldığı yerlere göre kâgir yapı ustaları kastedilmektedir. Mimarlar ise görevleri gereği hendese ilminde mâhir kimseler olarak tanımlanırdı. Ayrıca yapıım tekniği ve arazi ölçümünü de bilmeleri beklenirdi. Bundan dolayı seyrek de olsa mimarların “mühendis” şeklinde isimlendirildikleri de görülebilir. Süleymaniye'nin yapımı sırasında tutulan inşaat defteri sayesinde, çeşitli

¹ Selçuk Mülayim, “Mimari”, *DİA*, C.30, s. 94.

² Şerafettin Turan, “Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları”, *TAD*, I/1 (1963), s. 157.

³ Murat Taş, “Osmanlıdan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi”, *Uludağ Üniversitesi Mühend.-Mimarlık Fak. Dergisi*, C.8, sayı:1, s. 204

⁴ Mülayim, “Mimari”, s. 94.

⁵ Cengiz Orhonlu, “Şehir Mimarları”, *Osmanlı Araştırmaları II*, İstanbul 1981, s. 9.

zümrelerden Müslüman veya reâyâdan ustaların bu külliyenin yapımında görev aldığı öğrenilmektedir. Bu arada özellikle bazı dallarda çok sayıda Hristiyan ustanın çalıştığı dikkati çekmektedir. Bunlara verilen ücretler de bu defterlerde belirtildiği gibi zaman zaman ücretlerin arttırılmasına yönelik taleplerde buldukları da anlaşılmaktadır. Hatta Hristiyan ustalara pazar günleri tatil verildiği de dikkati çekmektedir⁶. Cemaat-i mi'marân arasında erken dönemlerde birçok gayrimüslimin yer aldığı göze çarpmaktadır. 1582 yılında sefere memur edilen 17 hassa mimarından 9'unun gayrimüslim olduğu, bunların oranının XVII. yüzyılda yüzde 40 hatta 43 civarında bulunduğu, bu yüzyılın sonunda ise azalarak yüzde 5'e kadar düştüğü görülmektedir. Ancak bu oranın XVIII. yüzyılda tekrar yükseldiği, münferit kayıtlar ve inşa edilen eserlerin mimari özellikleri dikkate alınarak söylenebilir⁷.

İnşaat işleriyle uğraşan esnaf içerisinde, gayrimüslimlerin önemli rol oynadıkları görülmektedir. Yukarıda da bahsedilen Süleymaniye Camii inşaatında çalışan 3523 kişinin yarısından fazlasının Hristiyan olması bu duruma örnek teşkil eder⁸. Ancak özellikle Kudüs gibi yerlerde, lonca reisinin ve iki yardımcısının Müslüman olması gerekli görülüyordu. Bu hususa önem verilmiş ve bununla ilgili bir ferman yayınlanarak düzenleme yapılmıştır⁹. Yine 1604 tarihinde Hassa Mimarlar Ocağına kayıtlı mimarların yarısının gayrimüslimlerden oluştuğu dikkati çekmektedir¹⁰. Belgelerde bu durumla alakalı bir çok örnek mevcuttur. Mesela 1743 tarihli bir belgede İslimye adlı beldede neccâr taifesine İstefo veled-i Yani'nin ustabaşı, Dimo veled-i Todor'un yiğitbaşı olarak atandıkları kayıtlıdır¹¹. Günümüzde Bulgaristan'da yer alan bu şehirde gayrimüslimlerin inşaat hizmetlerinde çalıştıkları, hatta yönetici oldukları görülmektedir. Ustabaşı ve yiğitbaşı, neccâr taifesi arasında yönetici vasfında bulunmaktadır. Yine 1701 tarihli bir belgede Yunda Adası mimarlığının Yiğitbaşı Mihal adında birine tevcihi hakkında hassa başmimarlığının arzı üzerine çıkarılan buyrulduktan bahsedilmektedir¹². Mimarlığın inşaat sektöründe ne kadar önemli bir mevki olduğu belgeden anlaşılmaktadır. Atamalarda hassa başmimarlığının oynadığı rol de dikkat çekicidir. Bununla birlikte, XVIII. yüzyılda İstanbul'da görev yapan taşçı esnafının bir kısmının da zimmilerden oluştuğu göze çarpmaktadır¹³.

Gayrimüslim mimar isimlerine başka belgelerde de rastlanmaktadır. Kuşadası esnafına ait bir belgede dülger ve ona tabi esnaf üzerine mimarlığın beratla Panayota'ya tevcih edildiği belirtilmektedir. Burada esnaf grubunun yöneticisi olarak "mimar" kavramının kullanıldığı ve bu görevin gayrimüslimlere verilebildiği dikkat çekmektedir¹⁴. Benzer bir örnekte Ayvalık dülgerlerinin mimarı olan İstefani'nin adı geçmektedir. Belgede esnafın ondan memnun olmadığı ve bu nedenle mimarlığın kendisinden alınarak, yerine seçilen Komyan oğlu Sator'a tevcih edildiği ifade edilmiştir. Burada esnafın müdahalesinin etkili olduğu bir durumla karşılaşmakta olup merkezin de esnafı dikkate aldığı görülmektedir¹⁵. Tersî durumlarda da esnafın düşünceleri önem taşırdı. Kudüs'teki dülgerlerle ilgili bir belgede mimar olan İbrahim'den esnafın memnun olduğu ve bu görevin uhdesinde ibkasına karar verildiği görülmektedir¹⁶.

İnşaat alanında malzeme ve özne ilişkisinin birbirine sıkı sıkıya bağlantılı olması bu alanda çalışan esnafı ve en önemlisi taşçıları Osmanlı'daki diğer esnaf gruplarından ayırmaktadır. İnşaat esnafı arasında bir ayrışma söz konusu olsa bile, taş malzemeyle uğraşan grubun yapının malzeme temininden inşa edilmesine kadarki süreçte, baştan sona görev alabileceği de görülmektedir. Örneğin, daha evvel bennâ olarak kayıtlı bulunan bir ustanın daha sonra sengtrâş veya neccâr olarak çalıştığı tespit edilebilmiştir. Diğer taraftan, özellikle sengtrâş ve bennâların uzmanlıkları birbirine daha çok karışmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkarak inşaat alanında çalışan grupların, bir kaç uzmanlık alanını bir arada öğrenmek zorunda kalmaları gerektiği şüphe götürmemektedir¹⁷. Taşçı esnafı XVIII. yüzyıl İstanbul'unda gedik nizamına uygun şekilde istihdam ediliyordu. Zimmi taşçılardan bir kısmının şikayetini içeren bir belgede, bunların on bir adet dükkânı olduğu ve bazı Müslüman taşçıların kendilerine rahatsızlık verdiği anlatılmaktadır. Bu dükkânların esnaf ileri gelenleri, ihtiyar ve ustaları rızasıyla, sermi'marân-ı hassa izniyle çalıştıkları belirtilerek, defter-i sermi'marâna kayıtlı oldukları ifade edilmiştir. Yapılan araştırma sonucu on bir adet dükkân değişikinin ilgili

⁶ Mülâyim, "Mimari", s. 95.

⁷ Turan, "Hassa Mimarları", s.160.

⁸ Orhonlu, "Şehir Mimarları", s. 8.

⁹ Amnon Cohen, *Osmanlı Kudüs'ünde Loncalar*, s.147.

¹⁰ Şerafettin Turan, "Mimarbaşı", *DİA*, c.30, s. 90-91.

¹¹ BOA, AE. SMHD. I, 209/16539.

¹² BOA, İE. TCT., 17/1880.

¹³ Ahmet Kal'a (Editör), *İstanbul Esnaf Tarihi I*, s. 141,174.

¹⁴ BOA, C.BLD., 117/5823.

¹⁵ BOA, C.BLD., 89/4436.

¹⁶ BOA, C.BLD., 89/4437.

¹⁷ Oya Şenyurt, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Taşçı Örgütlenmesi", *METU JFA*, 2009/2, s. 104.

zimmilerde kalması ve Müslüman esnafın bunları rahatsız etmemesi kararı alınmıştır¹⁸. Buradan, mimarbaşına ait bir defterin bulunduğu ve esnafa ait bilgilerin bu deftere kaydedildiği anlaşılmaktadır. Yine Haslar Kazası Naibi'ne gönderilen 1753 tarihli bir hükümden, taşçı esnafının taş ocağı işletme ve taş çıkarma konularında bir nizamları bulunduğu ve bu nizamla iş görüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır¹⁹. İnşaat sektörü önemli bir sektördü ve yan sektörlerle birlikte binlerce kişi bu alanda hizmet verirdi. Marangoz ve taşçı gibi vasıflı işçiler, vasıfsız işçilere göre çok daha fazla kazanırdı. Kasım başından mayıs başına kadar, yani kış döneminde günler kısa olduğundan yevmiyeler daha düşük olurdu²⁰.

İnşaat esnafının kimlerden oluştuğu hakkında XVI. yüzyıldan itibaren oldukça fazla bilgi ve belgeye rastlanmaktadır. Örneğin 1553-1558'de Süleymaniye camii ve imareti inşaatıyla ilgili kaynaklarda şu esnaf gruplarının bulunduğu kaydedilmiştir: Bennâ (duvarcı), taşçı (sengtraş), marangoz (neccâr), nakkaş, lağımçı, demirci (haddâd), camcı, kurşuncu (surbger)²¹. Diğer yerlere göre başkentte inşaat esnafı daha fazla çeşitlilik gösteriyordu. Bu esnafın kendi aralarında da "vasat", "üstad", "şakird", "kalfa" şeklinde derecelere ayrılmıştı. Bununla birlikte, şehir ve kasabaların büyüklüğüne göre inşaat esnafı sayı ve tür bakımından farklılık göstermektedir. Eldeki bilgiler ışığında bina inşası ile doğrudan doğruya ilgili esnafın, nakkaş, taşçı, kireççi, sıvacı, neccar, duvarcı, horasancı, lağımçı, su-yolcu ve rençberden ibaret olduğu söylenebilir²². Belgelerde İstanbul'da kiremitçi esnafının da hizmet verdiği, kiremit imalatının bir nizama bağlı olduğu görülmektedir. Örnek teşkil eden bir belgede, bu nizamın uygulanması için 1755 yılında Hassa mimarbaşı el-Hac Süleyman'a hüküm gönderildiği anlaşılmaktadır²³. Yine bu dönemde tuğlacı esnafının da varlığı belgelerde göze çarpmaktadır²⁴.

Geleneksel sistem içerisinde inşaat esnafının çalışma biçimini ve örgütlenmesini diğer esnaf gruplarından ayıran unsur, esnafın yönetimiyle ilgilidir. Pek çok esnaf örgütünün yönetim kadrosunda şeyh-i seb'a veya ahî baba yer almaktayken, bu yöneticiler inşaat esnafında bulunmamakta ve organizasyonun yegâne yöneticisi hassa başmimarı olarak anılmaktadır²⁵. İnşaat alanında faaliyet gösteren esnaf örgütleri bir grup oluşturarak, devletin tayin ettiği ve esnafın da onayladığı mimar başı veya mimar ağanın nezaretinde görev yapar ve bunların denetimine tabi olurlardı²⁶.

Taş ustalarının yapıların belirli bölümlerinde çalışmaya yönlendikleri görülürken, bunların sıkı bir eğitimle yaklaşık olarak 18-19 yaşlarından başlayarak taş yontuculuğunda uzmanlaştığı dikkati çekmektedir. Taş ustaları daha önce de söz edildiği gibi uzmanlaştıkları yapı bölümleriyle 'tonozcu', 'duvarcı' gibi unvanlarla anılmaktaydılar. Uzmanlık alanlarında yeterli dağılımın yapılabildiği inşaatlarda bu kişiler, sadece binaların tonoz ve kubbe taşlarını yontarlardı. Bunun ötesinde, tasarımlarını çizerek ifade etme derecesinde yeteneğe sahip olanlar ise mimarlığa kadar yükselmekteydiler²⁷. Konuyla ilgili bir belgede Kayseri ve bağlı yerlerdeki neccâr ve ehl-i hıref taifesi üzerine mimar olarak tayin edilen el-Hac Mehmed'in ehil olmaması sebebiyle görevinden azledilerek yerine Ali Halife'nin getirildiği belirtilmektedir. 1725 tarihli bu belgede inşaat işleriyle uğraşan esnafın şehirdeki yöneticisinin "mimar" olduğu net olarak anlaşılmaktadır. Bu yöneticinin ehil olmasına son derece önem verildiği de görülmektedir²⁸. Edirne şehriyle ilgili bir örnekte ise mimar olarak görev yapan zimmi Kirkor'un başarısız olması nedeniyle görevden alındığı ve yerine Hacı Durmuş'un mimar olarak atandığı belirtilmektedir. Belge Hassa Sermimarı Mehmed imzasını taşımaktadır²⁹. Belgelere bakıldığında ilgili esnaf grubunun düzenini bu dönemlerde de koruduğu daha iyi anlaşılabilir.

İnşaat alanında kalifiye eleman bulunmasında yaşanan sıkıntılar, duvarcı, dülger ve neccâr gibi çalışanların karışık bir biçimde iş yapmalarına ve birbirlerinin uzmanlık alanlarına girmelerine neden oluyordu. Bu durum sadece İstanbul'a özgü değildi. Devletin geç dönemlerine kadar dülgerlik ve neccârlığın birbirine oldukça karışmış işler olduğu ve bu durumun sadece İstanbul'a özgü olmadığı da görülmektedir. Genel anlamda taş malzemeyle bağlantılı çalışma yapan gruplar, tüccar tâifesinden olan dülger, duvarcı, sıvacı, neccâr ve hamamcılardan ibaretti. Ayrıca tüccar tâifesi olanlar da aynı neccârlar ve dülgerler gibi, yevmiye

¹⁸ Kal'a, İstanbul Esnaf Tarihi I, s.43.

¹⁹ Kal'a, İstanbul Esnaf Tarihi I, s.77.

²⁰ Raphaela Lewis, *Osmanlı'da Günlük Yaşam*, Ankara 2006, s. 147.

²¹ Orhonlu, "Şehir Mimarları", s. 8.

²² Orhonlu, "Şehir Mimarları", s. 9-10.

²³ Kal'a, s.107.

²⁴ Kal'a, s. 133.

²⁵ Şenyurt, "Taşçı", s. 104.

²⁶ Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, s. 295.

²⁷ Şenyurt, "Taşçı", s. 107.

²⁸ BOA, AE. SAMD. III, 85/8516.

²⁹ BOA, C.MF. , 127/6350.

ile tersanede istihdâm edilmekteydi. Duvarcılar neccârları inşaat alanında çalıştırma iznine sahiptiler. Duvarcı esnafı ise dülgere bağlı olarak çalışan bir esnaf grubuydu. Duvarcılar aynı zamanda neccârların yaptığı işlerden de men edilmiş değillerdi. Ancak, neccârların yaptığı işler daha çok yapının ahşap kısımlarının yoğunlukta olduğu çatı bölümüyle ilgiliydi. Bu kadar iç içe geçmiş durumdaki esnaf gruplarının, vergilerin ödenmesi sırasında, bunları paylaşarak ödemesi mümkündür³⁰.

Osmanlı Devleti'nin imar ve inşaa faaliyetlerinin merkezden taşraya kadar uzanan bir zincir olarak düşünülürse bunun ilk halkasını Hassa Mimarlar Teşkilatı'nın oluşturduğu söylenebilir. Devletin sınırlarının gittikçe büyümesiyle birlikte Hassa Mimarlar Teşkilatı'nda da bazı gelişmeler olmuştur. Buna göre yine merkeze bağlı olarak çalışan sefer mimarları, su mimarları, tersane-i amire mimarları, köprü mimarları ve kale mimarları gibi kadrolar, merkezdeki hassa mimarları kadrosuna eklenmiş, bu şekilde hem teşkilatın genişlemesi sağlanırken hem de hizmet alanları genişletilerek mimarlar arasında bir uzmanlaşmanın ilk adımları atılmıştır. Merkezdeki bu şekilde ilerleyen yapılanma dışında taşrada ise vilayet mimarlıkları ve şehir mimarlıkları kurulmuştur. Ayrıca Hassa Mimarlar Teşkilatı dışında, vakıf mimarları, serbest mimarlar ve saraydaki diğer mimarlar olmak üzere bir kadrolaşma da görülmektedir³¹.

Osmanlı sanatı ve mimarisi alanında yapılan çalışmalarda, Hassa Mimarları kavramı oldukça kapsamlı tutulmuş, devletin bütün yapı ve inşaa faaliyetlerinin bu kurum tarafından ya da onların sorumluluğu dâhilinde yürütüldüğü çıkarımında bulunulmuştur. Gerek tarihçileri, gerekse sanat tarihçilerini bu düşünceye sevk eden en önemli sebep, Hassa Mimarları'nın bağlı oldukları Hassa Mimarlar Teşkilatı'nın devletin tamamını kapsayacak ölçekte çalışması ve başlarında Mimar Sinan örneğinde olduğu gibi dirayetli ve işinin erbabı yöneticilerin bulunmasıdır. Ancak arşiv belgeleri incelendiğinde, "Cemaat-ı Mi'maran-ı Hassa" dan kastedilen mimarların, Hassa Mimarlar Teşkilatı'nda kadrolu ve ulufeli olarak çalışanların olduğu anlaşılmaktadır. Çok yoğun faaliyet alanı bulunan Hassa Mimarlar Teşkilatı ile Hassa Mimarları'nın sayıları karşılaştırıldığında arada bir çelişki bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle teşkilatın, devletin bütün yapı ve inşaa etkinliklerini "Hassa Mimarları" denilen sınırlı bir kadro ile yürüttüğünü söylemek mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla bu faaliyetlerin, Hassa Mimarları'nın yanı sıra gerek merkezde gerekse taşrada diğer mimarlarla birlikte yürüttüğü anlaşılmaktadır³².

Osmanlı döneminde Hassa Mimarları Ocağı'nın başı "Mimarbaşı"dır. Buna, Mimar ağa, Hassa mimarbaşı, sermi'mârân-ı Hâssa da denilirdi³³. Mimarbaşılar, padişahlara ait saray, cami ve hayır işlerinde kullanılan binaları yaptırmakla birlikte, savaş zamanlarında ordu ile beraber hareket ederek, yıkılan kale veya köprüleri tamir eder, yolları ordunun geçebileceği bir hale getirirlerdi. Mimarbaşılardan merkezi, Topkapı Sarayı'ndaki Sepetçiler Köşkü olup ayrıca Vefa civarında mimar başı binası bulunurdu³⁴. Hassa mimarları, Osmanlı imar sisteminin işleyişinde mimarbaşılardan sonra devletin imar ve inşaat faaliyetlerinin teknik sorumluluğunu yürüten elemanların başında gelmekteydi. Bu nedenle hassa mimarlarının mimarlık faaliyetlerindeki bu etkin ve önemli rolleri göz önünde bulundurularak, hassa mimarları kavramı oldukça geniş kapsamlı tutulmuş ve imparatorluğun tamamında bütün yapı faaliyetlerinin düzenli şekilde yürütüldüğü görülmüştür. Bu ifadelerden sonra, hassa mimarlarının bütün teşkilatın adeta beyni olduğu, bu bakımdan mimarbaşının emri altında olarak, ihtiyaç anında derhal görevlendirilmek üzere hazır bulunduğu söylenebilir. Buna rağmen, teşkilatın işlerinin yoğunluğu ve çalışan hassa mimarlarının sayıları karşılaştırıldığında eldeki sınırlı kadro ile işlerin yürütülmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Bu nedenle teşkilat merkezinde ve taşradaki diğer illerde gerek görüldüğü durumlarda başka elemanların da çalıştığı anlaşılmaktadır. Hassa mimarlarının tecrübe ve deneyimlerine göre çirak, kalfa ve usta olmak üzere üç ana gruba ayrıldığı bilinmektedir³⁵. Bir başka görüşe göre ise halife ve üstad olmak üzere iki zümreye ayrılan hassa mimarları içerisinde, halifelerin daha önemli bir yeri bulunmakta ve bunların en kıdemlisine "mi'mar-ı sani" denilmekteydi³⁶. Teşkilatın başındaki kişinin farklı şekildeki isimlendirmeleri belgelere yansımıştır. Büyükçekmece'de bir köprü inşaatından ve yapılan masrafların keşif bedelinden fazla olduğundan bahseden belgede "mimar ağa" tabiri kullanılmaktadır³⁷. Çatalca'daki su yollarının ve kaldırımların tamirine ve bu işin muhasebe kayıtlarına ilişkin olan belgede ise "ser mimar" ifadesi geçmektedir³⁸. Manisa Mimarı Ağlıyos'un yerine Yani Kalfa adında birinin atanması için yazılan

³⁰ Şenyurt, "Taşçı", s. 107-108.

³¹ Taş, "Mimarlık", s. 205.

³² Abdülkadir Dündar, "Osmanlı Mimarisinde Hassa Mimarları", *Dini Araştırmalar*, c.2, S.5, s. 159-160.

³³ Mülayim, "Mimari", s. 90.

³⁴ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.2, s. 535.

³⁵ Taş, "Mimarlık", s. 206-207.

³⁶ Turan, "Hassa", s. 159.

³⁷ BOA, C.NF., 1/7.

³⁸ BOA, İE. NF., 1/14.

buyuruldu, “Serimi’mar-ı Hassa” İsmail’in tezkiresi konu edilmiştir³⁹. Görüleceği üzere bu teşkilatın yöneticileri farklı unvanlarla anılabiliyordu.

İstanbul’da bulunan Arnavud duvarcı esnafı arasındaki tartışmayı konu alan bir belge bu esnafın işleyişiyle ilgili bilgiler içerir. Yaşanan tartışma üzerine duvarcıların mensup oldukları kazalara göre ikiye ayrılarak ayrı ayrı yiğitbaşı tayin edilmesi ve bunların yedlerine hassa mimarbaşısı tarafından tezkire verilmesi uygun görülmüştür⁴⁰. 1791 tarihli belge, duvarcı esnafının düzeninin korunduğunu ve yiğitbaşı gibi yöneticilerin varlığını açıklamaktadır. Hassa mimarbaşısının önemi de ortaya çıkmaktadır.

İstanbul’daki büyük inşaatlar için gerekli taşçı, dülger, duvarcı, sıvacı gibi esnafın genellikle merkezden sağlanırdı. Ancak yeterli sayıda usta bulunmazsa Hassa Mimarlar Ocağında bulunan ve diğer kentlerdeki deftere kayıtlı olan kişiler seçilerek zorunlu olarak göreve çağrılabilir⁴¹. İnşaat işleriyle uğraşan esnaf grupları seferlere de iştirak ederdi. Bunlar sefer sırasında, orducu olmayan ve ücretle tutularak görev yapan esnaf grupları arasında yer alırdı. Sermaye gerektirmeyip daha çok fizik gücüne dayanan, lağımçı, beldar, taşçı, neccar, köprücü, suylucu gibi esnaf grupları, seferde mimar ağının emrinde çalışan esnaf grupları olup ordularla aynı statüde değildi. Bunlar ücretlerinin bir kısmını sefere yakın alırlar, kalanı da görev sırasında ödenirdi. Bunların kaçmalarına engel olmak için de güvenilir kefil gösterme zorunluluğu vardı⁴².

Mimarbaşılık, 1831 yılına kadar varlığını sürdürmüş, bu tarihte şehreminliği ile birlikte lağvedilerek yaptıkları işler “Ebniye-i Hassa Müdürlüğü” ne devredilmiştir⁴³.

3. XVIII. YÜZYILDA KONYA’DA İNŞAAT İŞLERİYLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

XVIII. yüzyılda Konya’da inşaat ve tamirat işlerinin oldukça hareketli olduğu görülmektedir. Bu alanda çalışan esnaf, kendine has bazı özelliklere sahipti. İnşaat esnafının yöneticisi mimarbaşı adıyla anılmaktaydı. XVII. yüzyılın sonlarında Konya’da inşaat işlerinde çalışan esnafın lideri durumunda olan kişi de mimarbaşıydı. 1671 yılında mimarbaşı olarak el-Hac Osman bin Mustafa görev yapmaktaydı. Bir önceki mimarbaşının adı ise Yusuf’tu⁴⁴. Yine aynı yıla ait ve saray tamiri için yapılan keşifle ilgili belgede mimarbaşı el-Hac Osman adı tekrar geçmektedir. Bununla birlikte tüccarlar yiğitbaşısı Ali Beşe, bennâlar yiğitbaşısı Dönül veledi Bali, kireççi İbrahim bin Ebubekir ve demirci el-Hac Sefer’in de isimlerine rastlanılmaktadır⁴⁵. Özellikle bennâlar yiğitbaşısının bir zimmi olduğu dikkati çekmektedir. İnşaat işlerinde zimmilerin rolü oldukça fazla olup yöneticilik de yapmaktaydılar. 1692 yılında ise ser mimaran olarak Yusuf bin Abdullah adı geçmektedir. Ayrıca neccâr Mustafa isimli bir şahısdan da söz edilmektedir⁴⁶.

1704 yılında neccâr Osman bin Ali adı mahkeme kayıtlarına yansımıştır⁴⁷. Yine aynı dönemde neccâr Süleyman’ın da Konya’da görev yaptığı anlaşılmaktadır⁴⁸. 1714 yılında valiye yapılan masraf listesinde neccârlar da yer almaktadır. Burada adı geçen esnafın, çam tahtası, hatıl, mih, katran tahtası gibi malzemeler kullandıkları görülmektedir⁴⁹. Aynı dönemde bir mescid tamiri için yapılan keşifte, üstad mimarlardan Molla Mehmed bin Musa ile usta Mustafa bin İvaz ve Süleyman bin Mevlüd isimleri geçmektedir. Aynı belgede üstâdiye, ırgâdiye ve ta’amiye de gider kalemleri olarak sayılmaktadır⁵⁰. Yine mescid tamiri için yapılan başka bir keşifte de üstad mimarlardan Ahmed bin Mehmed ve Abdullah bin Satılmış adlarından bahsedilmektedir. Kullanılacak malzemeler ise kireç, kırmızı toprak, taş ve kum olarak sıralanmaktadır. Ayrıca üstâdiye, ta’amiye ve rençberiyeye kalemleri de belirtilmiştir⁵¹. Bir başka tamir keşfinden üstad mimarlardan el-Hac Hasan bin Derviş Halil ile Kara Ali bin Salih adına rastlanırken, üstad neccârlardan Mustafa bin İvaz ile Yusuf bin Nasuh da belgede yer almaktadır. Kullanılacak malzemeler ise kerpiç, ağaç, kamış, kireç, kiremit, hatıl şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁵². Görüleceği üzere özellikle vakıflara ait binaların tamir ve yenilenmesi konuları şer’iyye sicillerine kaydedilmiş ve ayrıntılı şekilde bilgiler verilmiştir. Tamirat öncesi keşifler yapılarak fiyatların yüksek tutulmasının önüne geçilmek

³⁹ BOA, İE.TCT., 1/104.

⁴⁰ BOA, C.BLD., 27/1301.

⁴¹ Can Hersek, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mimarlar ve Yapı Esnafı”, *İslam Araştırmaları*, c.4, Sayı:1, s. 46.

⁴² Bülent Çelik, *Osmanlı Seferlerinin Lojistik Sorunlarına Kentli Esnafın Getirdiği Çözümler; Orducu Esnafı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2002, s. 66-67.

⁴³ Pakalın, c.2, s.535.

⁴⁴ KŞS 15, 80-1.

⁴⁵ KŞS 15, 80-2.

⁴⁶ KŞS 38, 62-1.

⁴⁷ KŞS 41, 80-1.

⁴⁸ KŞS 41, 115-1.

⁴⁹ KŞS 45, 10-1.

⁵⁰ KŞS 45, 51-2.

⁵¹ KŞS 45, 62-1.

⁵² KŞS 45, 73-1.

istenilmiştir. Belgelerde üstad mimar kavramının kullanılması esnaf arasında bir kademeleşmenin bulunduğuna işarettir.

1716 yılında hassa mimarlarından Molla Mustafa ibn Abdulvahhab mimarbaşı olarak karşımıza çıkmaktadır⁵³. Bu dönemde adı geçen önemli üstad mimarlardan bazıları Mustafa bin Ömer, el-Hac Hasan bin Halil, Abdurrahman bin Mürsel Beşe ve Yusuf bin Nasuh'tur⁵⁴. Bu dönemde Konya'da çok sayıda üstad mimarın görev yaptığı görülmektedir. 1718 tarihli olup Bazarbaşı el-Hac Mehmed ile Ahi Baba el-Hac Süleyman'ın adının geçtiği ve bir sarayın tamiriyle ilgili olan belgede neccâr, bennâ ve nakkaş üstadıyeleri gider kalemi olarak yer almış ve 232 guruş olarak belirtilmiştir. Binayı ve tamiratı müşahade etmek için de üstad mimarlardan Molla Mehmed bin Musa ile Ahmed bin Abdullah'ın görevlendirildiği görülmektedir. Bunların bir tür bilirkişi olarak orada bulunduğu anlaşılmaktadır⁵⁵. İnşaat işlerinde sıkı bir denetim olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca bu dönemde Konya'da mimar ve neccarlar ile birlikte bennâ, nakkaş gibi esnaf gruplarının inşaat işlerinde hizmet verdikleri görülmektedir.

1726 yılında mimarların aktif şekilde çalıştıkları görülmektedir. Bir masraf listesinde Mimar Hacı Mustafa'nın saraya yeni bir duvar yaptığı kayıtlıdır⁵⁶. Yine aynı isim Mimar el-Hac Mustafa şeklinde başka bir mahkeme kaydında da geçmektedir⁵⁷. Aynı döneme ait başka bir kayıta Mimar İskender veled-i Murat adı Meram Hamamı'nın tamir keşfinde karşımıza çıkar. Burada horasanî adlı bir malzeme ile birlikte kireç, kıl, bezir yağı da kullanılacağı belirtilirken üstadiye ücreti üç guruş olarak gösterilmiştir⁵⁸. Mimar el-Hac Mustafa bin Ömer bu dönemde birçok belgede adı geçen önemli mimarlardandır⁵⁹.

1731 yılındaki levâzım-ı seferiyye kayıtlarında cemaat-ı yapucular ile kerpiççilere 28 guruş isabet etmiştir. Cemaat-ı neccarâna ise 26 guruş uygun görülmüştür⁶⁰. Görüleceği üzere inşaat işleriyle uğraşan esnaf grupları bu dönemin önemli esnaf grupları arasındaydı. Aynı dönemde üstad mimarlardan Artin veled-i Murat ile Yalçığöz veled-i Parsi isimleri bir tamir keşfinde yer almaktadır⁶¹. Yine bir hamam tamiri keşfinde üstad mimarlardan Artin ve Yasef nam zimmiler görev almıştır. Ayrıca Neccâr Usta Nebi ile Çeşmeci Himmet'in adları geçmektedir⁶². Anlaşılacağı üzere mimarlıkta üstad seviyesine yükselen zimmiler bu dönemde de bulunmaktadır. Ayrıca kiremitçi ve neccâr da tamiratlarda, ücreti mukabilinde görev yapmaktadır⁶³. Yine Taşçı Mahmud isimli bir taş ustasının adı da belgelerde geçen isimlerdendir⁶⁴. 1736 yılında Neccâr Molla Mustafa Konya'da hizmet veren bir ustaydı⁶⁵. Taşçı Musa Beşe de bu dönemin taş ustaları arasındaydı⁶⁶. 1742'de Molla Mustafa üstad mimarlardan biri olarak görülmektedir⁶⁷. 1754 yılında ise o zamana kadar mimarbaşı olan Hacı Mehmed'in yerine Hacı Osman bu göreve getirilmiştir⁶⁸. Belgelerden de anlaşılacağı üzere, bu dönemde Konya'daki inşaatlarda çalışan esnaf gruplarından biri de taşçılardı.

Konya'daki inşaatlarda kullanılan taşların üretiminde Sille önemli bir yer tutuyordu. Burada çıkarılan pembe renkli taş ile Takkeli Dağ'da ve yine Sille'de çıkarılan yumuşak taşlar, hem kolay işlendiği hem de dayanıklılık özelliğiyle bu alanda ön plana çıkmıştır. Konya'nın imarında Sille taşı ve Silleli taş ustaları ayrı bir yere sahiptir⁶⁹.

Konya'da inşaat işlerindeki en önemli hizmet alanlarından biri, vakıflara ait tesislerin tamiratlarıydı. Küçükdağ'ın tespitlerine göre Lale Devri'nde birçok vakıf tesisi tamirata uğramış ve bunlara harcanan masraflar inşaat işlerinde çalışanlara önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Mesela 1707 yılındaki bedesten onarımına 95 guruş, 1713 yılında Kürkçü Hamamı'na 330 guruş, 1719'da Kiremitli Han'a 4613,5 guruş, 1723'te Mevlana Şadırvanı'na ise 2322,5 guruş harcanmıştır. Bu dönemde sadece vakıfların inşaat işlerine

⁵³ KŞS 47, 53-1.

⁵⁴ KŞS 47, 105-3, 110-3.

⁵⁵ KŞS 48, 200-1.

⁵⁶ KŞS 50, 9-2.

⁵⁷ KŞS 50, 112-3.

⁵⁸ KŞS 50, 120-1,120-2.

⁵⁹ KŞS 50, 147-2, 253-3.

⁶⁰ KŞS 52, 7-1.

⁶¹ KŞS 52, 22-3.

⁶² KŞS 52, 61-3.

⁶³ KŞS 52, 42-1.

⁶⁴ KŞS 52, 240-3.

⁶⁵ KŞS 53, 10-1.

⁶⁶ KŞS 53, 83-2.

⁶⁷ KŞS 56, 36-2.

⁶⁸ Tuncer Baykara, *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler*, s. 207.

⁶⁹ Barış Sarıköse, *Sille*, s.245-246.

harcadığı paranın on bin guruşun üstünde olduğu görülmektedir⁷⁰. 1774 yılında Şeyh Sadreddin Konevi İmareti'yle ilgili bir tamir keşfinde de yapılan masraflar özetle şöyle sıralanmıştır: Çatılardaki kamış döşemeler için her arabası 6 guruştan 30 araba kamış toplam 180 guruş; mutfağa bitişik mektebin çatısına tanesi 1 guruştan 35 öz; kapı, pencere hatıl, tahta ve sıvasına 40 guruş, bin kerpiç ile dört araba kamış ve yeni yapılacak duvar için iki bin kerpice 52,5 guruş, türbenin tabanındaki mermer kafes pencerelerinin yenilenmesi ve tamiratına 264 guruş, caminin temellerine horasani, kireç ve sofasının beyaz sıvasına 69,5 guruş, taşların kırmızı sıvalarında kullanılacak saman için 5,5 guruş. Bunların dışında da bazı harcama kalemleri olup toplam 1250 guruş keşif bedeli belirlenmiştir⁷¹. Buradan inşaatlarda kullanılan malzemelerle ilgili ve bazı yapı teknikleri hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Mesela türbenin tabanında mermer kullanıldığı dikkati çekmektedir⁷².

Yüzyılın sonlarına doğru bir kütüphanenin tamiriyle ilgili belgeler, Konya'daki inşaat ve hizmet işlerine yönelik önemli bilgiler içermektedir. 1795 tarihli belgede, yapılan masraflar kalem kalem yazılmış, kimlere hangi ödemelerin yapıldığı kaydedilmiştir. Cemaat-i hızarciyâna toplam 4690 para ödenmiş, ödeme yapılanların isimleri de tek tek belirtilmiştir. Cemaat-i demirciyân usta ve kalfa yevmiyeleri ayrı ayrı kaydedilmiş, hangi usta ve kalfanın kaç gün çalıştığı ve ne kadar ücret aldığı da kalem kalem yazılmıştır. Usta yevmiesi 60, kalfa yevmiesi ise 30 para olarak görülmektedir. Mesela Türkmen oğlu Süleyman dört gün karşılığında 240 para almıştır. Halil kalfa ise 6 gün karşılığında 180 para kazanmıştır⁷³.

XVIII. yüzyılın başlarında inşaat işlerinde çalışan usta ve rençberlerin yevmiyeleri Küçükdağ'ın tespitlerine göre şöyledir: 1707'de inşaat ustası 120, rençber 40 akçe, 1710'da usta 55 rençber 25, 1710'da usta 40 rençber 30 akçe. Görüleceği üzere yevmiyelerde devamlı bir düşüş bulunmaktadır⁷⁴. Oğuzoğlu'nun tespitlerine göre ise 1675'te inşaat ustası 75, işçi 25 akçe alırken, 1690 yılında usta 80 işçi 40 akçe yevmiye alıyordu⁷⁵. İnşaat işlerinde çalışanların yevmiye ücretlerinde dönemsel dalgalanmalar olabildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, 1795'te demirci ustasının 60, kalfasının ise 30 para aldığı düşünülürse ve para birimi farkı dikkate alınmadığında, yevmiyelerin aşağı yukarı birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Yukarıda sözü edilen defterde taş arabaları için ödenen ücretler de kayıtlıdır. Bazı arabalara 70 para, bazılarına 60, bazılarına ise 150-160 para ödenmiştir. Buradaki fark mesafeye ilgili olmalıdır. Yine taş nakli için ödenen ücretleri gösteren başka bir çizelgede sefer başı 60 para ödendiği kayıtlıdır. Mesela Süleyman oğlu Hasan, Çömlek oğlu üç sefer karşılığı 180 para kazanmıştır. Cemaat-i rençberan yevmiyeleri de defterde kayıtlı olup, 14 gün çalışarak 350 para almaya hak kazanan bir rençberin yevmiesi 25 paraya denk gelmektedir⁷⁶. Belgeden görüleceği üzere, inşaat işlerinin ayrıntılı şekilde kayıt altına alındığı ve her iş için ödenen miktarların ayrıntılı olarak yazıldığı anlaşılmaktadır.

Görüleceği üzere XVIII. yüzyıl Konyası'nda inşaat ve tamirat işleri, titizlikle yürütülmüş, herhangi bir suiistimale yol açmamak için gayret sarf edilmiştir.

4. SONUÇ

Osmanlı Devleti geniş sınırlara ulaşan, büyük bir devletti. Bu devletin inşaat ve tamirat işlerinin yürütülmesi oldukça disiplinli ve örgütlü bir yapının varlığıyla sürdürülüyordu. Hassa Mimarlar Ocağı bu anlamda hem İstanbul'un işlerini yürütürken, hem de taşradaki esnaf gruplarının organizasyonunda da önemli rol oynuyordu. Başta mimarlar olmak üzere neccâr, benna, demirci, taşçı gibi esnaf grupları inşaat işlerinde görev alıyorlardı. Bu esnaf gruplarına yapılan yönetici atamaları belgelerde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

XVIII. yüzyılda Konya şehrinde inşaat ve bina tamiri işlerinin yoğun bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde bir çok mimarbaşı görev yapmış ve bunlar şer'iyeye sicillerindeki belgelerde yer almıştır. Özellikle mescid, medrese gibi yapıların tamiri belgelerde en çok karşılaşılan konular arasındadır. İncelenilen belgeler ve diğer bilgiler ışığında, XVIII. yüzyılda Konya'daki inşaat işlerinin bir organizasyon dahilinde yürütüldüğü ve bu işlerin titizlikle yapıldığı anlaşılmaktadır.

⁷⁰ Yusuf Küçükdağ, *Lale Devri'nde Konya*, s. 173-174.

⁷¹ KŞS 62, 47-1.

⁷² Konuyla ilgili çok sayıda örnek için bkz. Zeki Atçeken, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakım ve Kullanımı*, TTK Yayınları, Ankara 1998.

⁷³ BOA, KK. d, 0806-0089.

⁷⁴ Küçükdağ, *Lale Devri'nde Konya*, s. 180.

⁷⁵ Yusuf Oğuzoğlu, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında Konya*, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara 1980, s. 140.

⁷⁶ BOA, KK.d, 0806-0089.

BİBLİYOGRAFYA**a) Arşiv Belgeleri**

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Ali Emiri Tasnifi

AE. SMHD. I, 209/16539, AE. SAMD. III, 85/8516.

İbnülemin Tasnifi

İE. TCT., 17/1880, İE. NF., 1/14, İE.TCT., 1/104.

Muallim Cevdet Tasnifi

C.BLD., 117/5823., C.BLD., 89/4436, C.BLD., 89/4437, C.MF. , 127/6350, C.NF. , 1/7, C.BLD., 27/1301.

Kamil Kepeci Tasnifi

KK. d, 0806-0089.

Konya Şer'iyeye Sicilleri

Defter No: 15, 38, 41, 45, 47, 48, 50, 52, 53, 56, 52.

b) Kitap ve Makaleler

ATÇEKEN, Zeki, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakım ve Kullanımı*, TTK Yayınları, Ankara 1998.

BAYKARA, Tuncer, *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1990.

COHEN, Amnon, *Osmanlı Kudüs'ünde Loncalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

ÇELİK, Bülent, *Osmanlı Seferlerinin Lojistik Sorunlarına Kentli Esnafın Getirdiği Çözümler; Orducu Esnafı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2002.

Dündar, Abdülkadir, "Osmanlı Mimarisinde Hassa Mimarları", *Dini Araştırmalar*, C.2, S.5, Eylül-Aralık 1999, s. 159-176.

GENÇ, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000.

HERSEK, Can, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimarlar ve Yapı Esnafı", *İslami Araştırmalar Dergisi*, C.4, Sayı: 1, 1990, s. 42-48.

KAL'A, Ahmet (Editör), *İstanbul Ahkam Defterleri İstanbul Esnaf Tarihi 1*, İstanbul B.B. Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1997.

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf, *Lale Devri'nde Konya*, Basılmamış Doktora Tezi, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1989.

LEWIS, Raphaela, *Osmanlı'da Günlük Yaşam*, Adapa Yayınevi, Ankara 2006.

MÜLAYİM, Selçuk, "Mimari", *DİA*, C.30, İstanbul 2005, s. 91-95.

OĞUZOĞLU, Yusuf, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında Konya*, Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara 1980.

ORHONLU, Cengiz, "Şehir Mimarları", *Osmanlı Araştırmaları II*, İstanbul 1981, s. 1-30.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, MEB Yayınları, İstanbul 2004.

SARIKÖSE, Barış, *Sille*, Çizgi Kitabevi, Konya 2009.

ŞENYURT, Oya, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Başkentinde Taşçı Örgütlenmesi", *METU JFA*, 2009/2, s. 103-122.

TAŞ, Murat, "Osmanlıdan Günümüze Yapı Üretiminde Mimarlık Meslek Örgütlenmesinin Gelişimi", *Uludağ Üniversitesi Mühend.-Mimarlık Fak. Dergisi*, C.8, sayı:1, s. 203-214.

TURAN, Şerafettin, "Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları", *TAD*, I/1 (1963), s. 159-202.

TURAN, Şerafettin, "Mimarbaşı", *DİA*, C.30, İstanbul 2005, s. 90-91.